

VALORACIÓ I INTERVENCIÓ PSICOPEDAGÒGICA EN CASOS D'INFANTS ADOPTATS^[1]

Assumpció Roqueta Sureda
Llicenciada en Psicologia EAP Gironès Est

RESUMEN

El estudio que se presenta, analiza cuáles son las necesidades escolares de los niños y niñas que han pasado por un proceso de adopción y contempla a la vez un trabajo teórico sobre los aspectos relacionados con la adopción.

Para entender las necesidades de estos niños se hace desde la teoría del vínculo de Bowlby y las respuestas a las situaciones vividas desde el término de la resiliencia, estos dos temas son de gran importancia en el estudio realizado.

El papel que tiene la familia y la escuela para la adaptación y la integración de estos niños, es otro aspecto que se analiza, así como el tema de los orígenes y su repercusión tanto en los padres y madres como en los niños a lo largo de su vida.

Por otra parte se presenta un estudio empírico para conocer las opiniones de los padres y las madres y también de los profesores. A la vez se realizan las valoraciones psicopedagógicas para conocer los resultados sobre cómo se desenvuelven en la escuela estos niños/as.

Finalmente se presentan las conclusiones y se aportan un conjunto de propuestas y aplicaciones.

Este trabajo puede ser útil a psicólogos, pedagogos y profesores en el trabajo con los alumnos que han vivido un proceso de adopción.

También para padres y madres de estos niños/as y a todas las asociaciones que dan apoyo a las familias adoptantes y también para otros profesionales especialistas en el tema.

ABSTRACT

With 4155 international adoptions and 548 domestic adoptions over the last four years, Catalonia has one of the highest adoption rates in the world. The present study analyses the educational needs of adopted children, following Bowlby's attachment theory and the importance of building resiliency, both representing key pivotal issues in the study.

The role played by the family and the school in the child's adjustment and integration is discussed, as well as origins and their effect on both parents and the adoptive child throughout their lives.

An empirical study shows the views of parents and teachers and school achievement rates are also discussed.

A summary of conclusions, proposals and applications are presented.

PER QUÈ AQUEST ESTUDI

Cada cop en el món occidental hi ha menys infants abandonats, més riquesa, més tecnologia, i si bé a Espanya hi ha 14.000 infants tutelats per l'Estat que estan en una institució, la seva adopció es fa molt difícil a causa d'impediments legals, ha de passar molt de temps per arribar a la plena adopció. També cada cop hi ha més parelles amb dificultats per poder tenir fills/es; entre les causes principals trobem l'edat avançada en què es busca tenir un fill/a o l'estrès. Això fa que s'opti per l'adopció i que les sol·licituds per adoptar un infant augmentin considerablement, especialment en l'adopció internacional.

Espanya és el segon país del món en nombre d'adopcions internacionals, s'han adoptat, des de 1996, prop de 30.000 infants d'altres països; el primer és EUA, i concretament Catalunya és el primer del món. En els últims deu anys s'han adoptat a Catalunya **11.000 infants**, i el 90% són d'adopció internacional.

Durant els meus anys d'experiència, i especialment aquests últims 7 anys com a psicopedagoga de l'EAP, són moltes les demandes que he rebut per part dels mestres de valoració i orientació d'infants adoptats.

Aquesta demanda generalment ve definida per conductes disruptives, dificultats d'aprenentatge, problemes d'atenció, angoixa, impulsivitat, conflictes de relació amb els companys i amb els mestres, dificultats en el desenvolupament de la identitat (sobretot en l'adolescència) i baixa autoestima, entre altres.

Hi ha una necessitat d'entendre i reconèixer les necessitats d'aquests infants per tal de poder donar-los la resposta adequada i així afavorir la seva integració i el seu desenvolupament global.

L'escola té un paper important en l'adaptació i integració d'aquests infants. Actualment hi ha una gran diversitat d'alumnat en el sentit més ampli de la paraula, índex alt d'infants de famílies immigrants de diversos països i infants procedents d'altres països que han estat adoptats, i a tots se'ls ha de donar una resposta educativa, això és un gran repte per a tots els centres educatius.

El que pretén aquest estudi és com ajudar des de l'escola els nens/es que han passat per un procés d'adopció, com facilitar l'adaptació a l'escola i com donar suport a les famílies que es troben amb dificultats.

Dit d'una altra manera: quines són les necessitats dels infants adoptats?

Aquest estudi identifica, entén i dona resposta a aquestes necessitats.

QUÈ ÉS L'ADOPCIÓ

És un recurs de protecció a la infància que pretén generar vincles afectius de per vida, consolidats jurídicament, entre un nen/a que ha patit un abandonament i un o dos adults que desitgen incorporar-lo a les seves vides en qualitat de fill/a.

L'adopció, que sempre la constitueix un jutge, proporciona una

relació paternofilial igual que la paternitat biològica.

El concepte d'adopció és molt complex, tant per la diversitat d'agents, accions i contextos implicats, com per la dinàmica amb què evoluciona. Si bé els protagonistes principals de l'adopció són els adoptants i els adoptats, hi ha molts altres agents que hi participen, com són: els que regulen el procés i vetllen per tal que es compleixin els requisits legals, els que donen serveis a les famílies i als nens/es, els que investiguen en benefici dels infants i de les seves famílies i també aquells que es dediquen a informar i crear opinió pública.

Imatge popular	Realitat
<ul style="list-style-type: none"> • Nens/es sense orígens • Nens/es que es recuperen fàcilment • Nens/es agraïts • Nens/es afectuosos • Nens/es capaços de compensar les carències dels adults • Amb amor n'hi ha prou 	<ul style="list-style-type: none"> • Nens/es amb un origen i un passat per elaborar • Nens/es que han de superar les conseqüències d'abandó i de vegades de maltractaments • Nens/es que desconeixen les relacions i expressions d'afecte • Nens/es que tenen por d'un nou abandó • Nens/es que desconfien de qui els ha adoptat • Nens/es que necessiten compensar les seves carències i que poden tenir dolor, ràbia i ansietat • Amb amor no n'hi ha prou, demanen per part dels pares incondicionalitat, acceptació dels orígens i del passat, compromís i responsabilitat, capacitat d'empatia i de reparació

MARC TEÒRIC

S'utilitzen dos postulats: La teoria del vincle o de l'aferrament de Bowlby i la Resiliència

A. La Teoria del Vincle o de l'aferrament de Bowlby

Bowlby inclou dins la definició de la teoria de l'aferrament un conjunt d'explicacions. Aquestes explicacions fan referència principalment a dues qüestions: per què els éssers humans tendeixen a establir vincles forts selectius i duradors; i com l'alteració d'aquests vincles poden causar fortes emocions i finalment psicopatologies (Marrone, 2001).

Els estudis realitzats van demostrar que la qualitat de les atencions parentals que un nen rep en els seus primers anys de vida és de vital importància per al futur de la seva salut mental. Un infant ha de tenir una relació càlida, íntima i continuada amb les seves figures parentals per poder desenvolupar-se d'una manera òptima. La figura parental és generalment la mare, però potser el pare, un altre membre de la família o un substitut patern.

La vinculació afectiva i l'adopció

L'adopció és un recurs de protecció a la infància que pretén generar vincles afectius de per vida, consolidats jurídicament, entre un infant que ha sofert abandó i un o dos adults que desitgen incorporar-lo a les seves vides en qualitat de fill o filla. En tota adopció

hi ha un vincle jurídic però no afectiu, aquest s'ha de crear i és un procés. Aquest vincle afectiu perquè es consolidi dependrà no només de la necessitat del nen o nena i de la bona voluntat dels pares adoptants, sinó també d'un seguit de circumstàncies relacionades amb les dues parts que poden propiciar o dificultar, fins el punt que pot arribar a ser impossible que aquesta vinculació jurídica esdevingui una autèntica relació paternofilial estable i afectivament segura.

Procés d'adaptació i creació del vincle familiar:

1.- Fase d'ajustament o acoblament inicial

2.- Fase d'adaptació

Aquesta seria la fase de solidificació del vincle.

És quan es produeixen els canvis més importants que assegurin el bon funcionament del sistema familiar quan arriben a establir-se.

Se sent més segur en la relació amb els seus pares, sent que les seves necessitats estan cobertes, pot començar a expressar algunes de les carències, dels buits i sentiments difícils viscuts.

Els infants necessiten trobar uns pares que puguin aguantar, sostenir i tolerar els seus sentiments, aquestes manifestacions de ràbia, dolor i tristesa per així d'aquesta manera ajudar els fills a reparar i que puguin establir un vincle segur i sòlid. Els infants necessitaran temps per poder sentir-se fills i adoptar-los com a pares.

B. La Resiliència

La Resiliència psicològica és un terme introduït pel psiquiatre Dr. Cyrulnik per designar l'índex de resistència al patiment, a l'adversitat traumàtica. Índex de fortalesa interior.

La Resiliència es defineix com la capacitat dels éssers humans sotmesos a l'efecte d'una adversitat de superar-la i fins i tot de sortir enfortits de la situació.

Per molt greu que sigui el que hagi sofert un nen/a, la psique es revela tan flexible que amb els ingredients del contacte humà, l'entiment i la paraula es pot tornar "a flotació" (Cyrulnik, 2002).

Com es pot ajudar a construir mecanismes de resiliència des de l'escola, com podem capacitar els alumnes per afrontar millor els reptes de la vida?

Més que cap altre mitjà, l'escola construeix resiliència en els alumnes, mitjançant la creació d'un ambient de relacions personals afectives. L'escola és un ambient clau perquè els infants desenvolupin la capacitat de superar l'adversitat, d'adaptar-se a les pressions i problemes que han d'afrontar i adquirir les competències –socials, acadèmiques i vocacionals– necessàries per tirar endavant a la vida.

S'ha de promoure la resiliència en totes les etapes escolars. En cada etapa s'han de promoure nous factors de resiliència sobre aquells que ja han estat treballats. Així, a l'etapa infantil promourem especialment la confiança en si mateix i l'autonomia; a primària la iniciativa i les habilitats de la vida; a secundària el desenvolupament de la identitat.

Les escoles tenen el poder de construir resiliència acadèmica i per-

sonal en els alumnes. La construcció de la resiliència és la base d'una educació de qualitat per a tots els infants i especialment en el cas dels nens i nenes adoptats per tal que puguin reparar i superar el mal que se'ls hagi pogut fer i a la vegada donar-los eines per afrontar les adversitats i resoldre conflictes.

DESCRIPCIÓ DE LA MOSTRA

Aquest treball es va realitzar amb tots els infants escolaritzats, des de la Llar d'Infants a 4t d'ESO, d'una població concreta del Gironès amb un total aproximat de 8.000 habitants i amb 40 infants adoptats, el que suposa un 0,5% de la població total.

Es va realitzar la valoració psicopedagògica de 35 alumnes que havien passat tots per un procés d'adopció, procedents de diferents països, els més nombrosos Xina amb 9 nenes i Rússia i Països de l'Est amb 8.

Sobre l'edat i el curs d'escolarització d'aquests alumnes, tenim en el Cicle Inicial de Primària, un total de 10 infants, a Educació infantil, hi ha 9 casos, i 2 infants de Llar d'Infants, fan un total de 21 alumnes més petits de 8 anys, i això representa el 53,84% del total de la mostra.

En el cas d'alumnes grans, cicle superior i ESO, trobem només 8 casos, que representen el 22%.

Pel que fa a l'edat en què van ser adoptats, el 65,71% han estat adoptats abans dels dos anys, aquesta és una dada molt significativa a l'hora d'analitzar els resultats.

RESULTATS OBTINGUTS

Alumnes sense cap dificultat, bona evolució	Alumnes petits amb algun problema de parla
16 / 45%	4 / 12%

Alumnes amb necessitats educatives: Total 15 / 43%	
Dictàmens: 3 / 8% - 2n de primària, per TDAH i sordesa - 2n ESO, al canvi d'etapa per dificultats d'aprenentatge i inestabilitat emocional - 4t ESO, problemes greus de personalitat i conducta, ingressada a un centre terapèutic	Altres dificultats: 12 / 34% - 2 alumnes amb TDA, un amb hiperactivitat i l'altre sense, tots dos medicats - 7 immaduresa, dificultats en lectoescriptura, dificultats relacionals i emocionals - 3 dificultats emocionals i relacionals

Alumnes que reben suports escolars:	Alumnes que reben tractaments terapèutics privats:
Mestra educació especial: 3 Aula d'acollida: 2 Logopeda: 7 Total 12 / 34%	8 / 23%

CONCLUSIONS I PROPOSTES

En aquest estudi ha quedat molt clar que l'adopció és una forma de protecció de menors desemparats que han viscut, en edats molt primerenques, experiències d'abandó molt traumàtiques que s'hauran de reparar; són nens i nenes que necessiten una família.

Els pares i mares que volen adoptar ho han de meditar molt bé, no és el mateix que tenir un fill biològic, és una altra cosa. L'adopció ha de ser un fet molt meditat. Han de saber que es poden trobar dificultats, que volen molt de temps de dedicació i que pot trobar-se que el seu projecte de vincular un nen o nena no sigui tan fàcil, de vegades amb amor no n'hi ha prou.

Són més nombrosos els infants que han passat per un procés d'adopció que tiren endavant sense greus dificultats que els que no ho poden fer. En l'estudi que he realitzat he pogut comprovar que el 65% d'alumnes adoptats segueix sense massa dificultats el nivell de l'aula i que el procés d'adopció, la integració a l'escola i les exigències escolars ho resolen de manera molt positiva, i sense que això comporti necessitats educatives especials.

De totes maneres no s'ha d'obviar la importància del fet que un 35% d'alumnes de la mostra té dificultats per seguir els aprenentatges de l'aula, i que un 8% segueix bé però té dificultats emocionals i relacionals; molts cops aquestes són d'abordatge difícil per als mestres, ja que hi ha tota una complexitat de factors, i sobretot emocionals, que causen molt dolor en els infants i en els pares.

Seria necessari que en els centres educatius hi hagués un espai per realitzar supervisió de casos i també una formació adequada en infants amb dificultats emocionals, de personalitat i conductes. És molt important el treball del professorat en la contenció de les emocions de l'alumnat, caldrien espais on parlar dels problemes dels alumnes, les seves manifestacions, i amb ajuda de professionals del món de la salut mental per comprendre què hi ha darrere de moltes de les actuacions dels infants. Un pont entre el món educatiu i el món de la salut mental. Temps de pensament en grup per poder donar resposta als casos complicats. Poder parlar dels errors i de les dificultats, ja que només així podem trobar sortides amb majors possibilitats. Malauradament, avui a les escoles hi ha poc temps per poder-ho fer.

El tractament de la diversitat a les escoles és primordial perquè cap nen i nena se senti discriminat per cap motiu, per això és important tenir en compte que no tots els alumnes viuen amb famílies tradicionals i que cal revisar les activitats que de vegades es proposen sense pensar que hi ha diferents maneres de formar part d'una família, i que totes són vàlides i acceptables per igual. És important que l'alumnat vegi i conegui aquesta diversitat i que se senti acceptat i reconegut.

Nota:

[1] Llicència d'estudis curs 2008-2009. Supervisió: Carme Panchón i Iglesias. Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació. Facultat Pedagogia. Universitat de Barcelona.

Correspondència amb l'autora: Assumpció Roqueta Sureda. Llicenciada en Psicologia EAP Gironès Est. E-mail: aroqueta@xtec.cat